

Katarzyna Hyży

Uniwersytet Zielonogórski, Zespół Szkół w Rzepinie

ORCID: 0000-0002-2975-2092

e-mail: kasiaa.hyzy@wp.pl

WSPÓŁPRACA NA RZECZ RODZINY Z PERSPEKTYWY ASYSTENTÓW RODZIN

Wstęp

Rodziny, które tymczasowo znalazły się w trudnej sytuacji życiowej i które borykają się z różnego rodzaju problemami, w szczególności związanymi z pełnieniem funkcji opiekuńczo-wychowawczej, mogą uzyskać wsparcie asystenta rodziny. Po uprzednim sprawdzeniu sytuacji rodziny przez pracownika socjalnego i na jego wniosek, zostaje do niej skierowany asystent rodziny celem poprawy jej sytuacji i pokonania trudności, z jakimi się ona aktualnie boryka. Do zadań asystenta należy m.in. udzielenie szeroko rozumianego wsparcia, asystowanie rodzinie, a przede wszystkim opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną. Te wszystkie działania obligują asystentów także do podejmowania współpracy z innymi pracownikami na rzecz rodziny. Asystenci rodziny zgodnie z art. 15, pkt. 18 i 19 Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, zobligowani są do

współpracy z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny oraz do współpracy z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą, o których mowa w art. 9a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2020 r., poz. 218), lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

Ponadto asystent na wniosek sądu winien sporządzać opinię o rodzinie i jej członkach. Warto wspomnieć także, że asystent rodziny, współpracując z nią, ma prawo:

1) wglądu do dokumentów zawierających dane osobowe członków rodziny, niezbędne do prowadzenia pracy z rodziną, w tym:

- imię i nazwisko,
- datę urodzenia,
- obywatelstwo,
- adres miejsca zamieszkania,

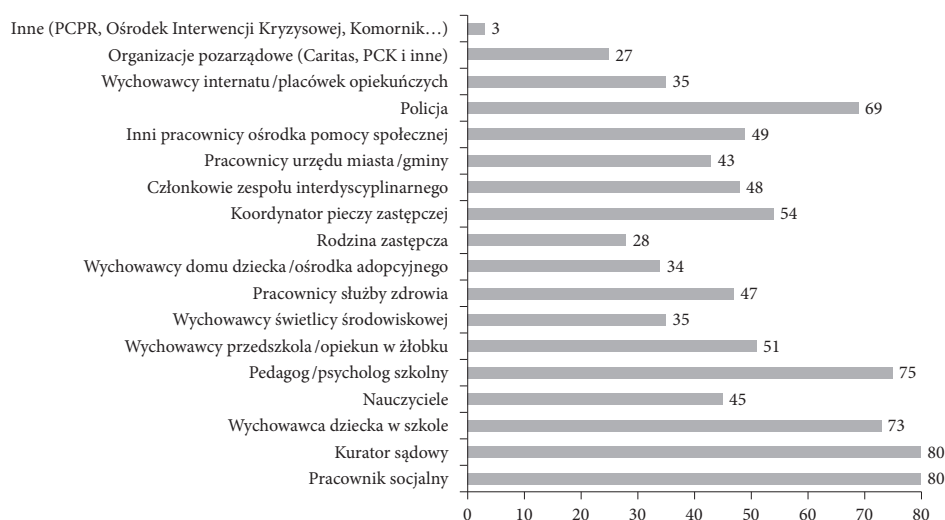
- stan cywilny,
 - wykształcenie,
 - zawód,
 - miejsce pracy,
 - źródła dochodu,
 - dane dotyczące warunków mieszkaniowych,
 - dane dotyczące sytuacji prawnej oraz aktualnego miejsca pobytu dziecka,
 - dane o rozwoju psychofizycznym dziecka;
- 2) występowania do właściwych organów władzy publicznej, organizacji oraz instytucji o udzielenie informacji, w tym zawierających dane osobowe, niezbędnych do udzielenia pomocy rodzinie;
- 3) przedstawiania właściwym organom władzy publicznej, organizacjom oraz instytucjom ocen i wniosków zmierzających do zapewnienia skutecznej ochrony praw rodzin (Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej).

Całokształt tych działań obarczony jest koniecznością kontaktu z innymi podmiotami działającymi w obszarze pomocy danej rodzinie. Skuteczność tej szeroko rozumianej współpracy zależy niewątpliwie od wielu czynników. Aby efektywnie pracować z rodziną, kontakty z innymi osobami nie powinny opierać się jedynie na wymianie informacji.

Współpraca z innymi podmiotami na rzecz rodziny w świetle wyników badań własnych

Celem badań było uzyskanie aktualnego obrazu współpracy na rzecz rodziny objętej asystenturą. Badania zostały przeprowadzone w okresie lipiec–grudzień 2021 r. na grupie 80 asystentów rodziny z całej Polski. W badaniu wykorzystano autorski kwestionariusz ankiety dotyczący współpracy asystentów rodziny z innymi podmiotami. Badani to w większości osoby posiadające doświadczenie w zawodzie powyżej 2 lat (16,3% od dwóch do trzech lat, 53,8% powyżej trzech lat doświadczenia). W badaniu brały udział osoby w różnym przedziale wiekowym: połowa badanych jest w wieku od 26 do 35 lat, a 46,3% stanowiły osoby powyżej 35. roku życia. Aż 57,5% badanych to osoby, które pracują w małych miejscowościach (45% deklaruje, że pracuje na wsi, a 12,5% w miejscowościach liczących do 5 tys. mieszkańców).

Asystenci rodzin zapytani o to, czy współpracują z innymi podmiotami na rzecz rodzin, zgodnie przyznali, że taką współpracę podejmują (100%). Wskazali również podmioty, z którymi prowadzone są działania.

Wykres 1. Podmioty, z którymi współpracują asystenci rodziny

Źródło: opracowanie własne.

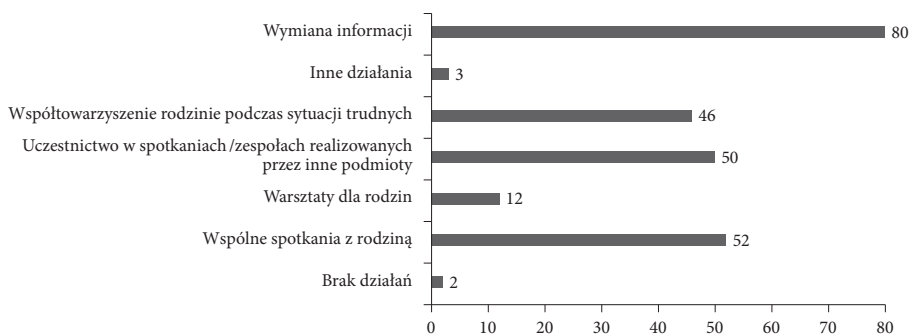
Wszyscy badani wskazali, że podejmują współpracę z pracownikiem socjalnym oraz kuratorem sądowym. Najczęściej podawali również pedagoga/psychologa szkolnego (93,8%), wychowawców w szkole (91,3%) oraz policję (86,3%). Duża część asystentów rodziny współpracuje z koordynatorem pieczy zastępczej (67,5%), a ponad połowa badanych podejmuje działania wspólnie z wychowawcami przedszkola (63,7%), innymi pracownikami ośrodka pomocy społecznej (61,3%), członkami zespołu interdyscyplinarnego (60%), pracownikami służby zdrowia (60%), nauczycielami (56,3%) oraz pracownikami urzędu miasta lub gminy (53,8%). Najmniej asystentów deklaruje współpracę z rodziną zastępczą (35%), organizacjami pozarządowymi, m.in. Caritas, PCK; z wychowawcami domów dziecka/ośrodków adopcyjnych (34%); z wychowawcami świetlicy środowiskowej oraz wychowawcami internatu/placówek wychowawczych (odpowiednio po 35%).

Biorąc pod uwagę powyższe odpowiedzi asystentów rodziny, można wyodrębnić następujące strefy współpracy:

- strefa najbliższego wsparcia: pracownik socjalny oraz kuratorzy sądowi,
- strefa bliskiej współpracy: pedagog, wychowawca szkolny oraz policja,
- strefa dalszej współpracy: wychowawca w przedszkolu, nauczyciele, pracownicy służby zdrowia, inni pracownicy urzędu miasta/gminy oraz ośrodka pomocy społecznej, koordinator pieczy zastępczej,

- strefa sporadycznego kontaktu: rodzina zastępcza, wychowawcy domu dziecka, wychowawcy świetlicy środowiskowej, organizacje pozarządowe, wychowawcy internatu i placówek wychowawczych oraz inne podmioty niesklasyfikowane w badaniach¹.

W ramach wspomnianej współpracy z innymi jednostkami prowadzone są różnorodne działania, które głównie mają na celu poprawę funkcjonowania rodziny w różnych obszarach. W opinii asystentów rodziny ta współpraca polega głównie na wymianie informacji (100%), a także wspólnych spotkaniach z rodziną (65%). Ponad połowa badanych (57,7%) współtowarzyszy rodzinie w sytuacjach wyjątkowych (procedura Niebieskiej Karty, odebranie dziecka itp.). Asystenci rodziny uczestniczą także w spotkaniach realizowanych przez inne zespoły/jednostki (50%). Część badanych prowadzi wspólnie z innymi podmiotami warsztaty dla rodzin. Jako inne działania wykonywane w ramach współpracy asystenci wymienili: wspieranie, motywowanie, towarzyszenie, edukowanie, wspólne konsultacje, podejmowanie działań i pomoc rodzinie, a także tworzenie i realizacja planu pracy.

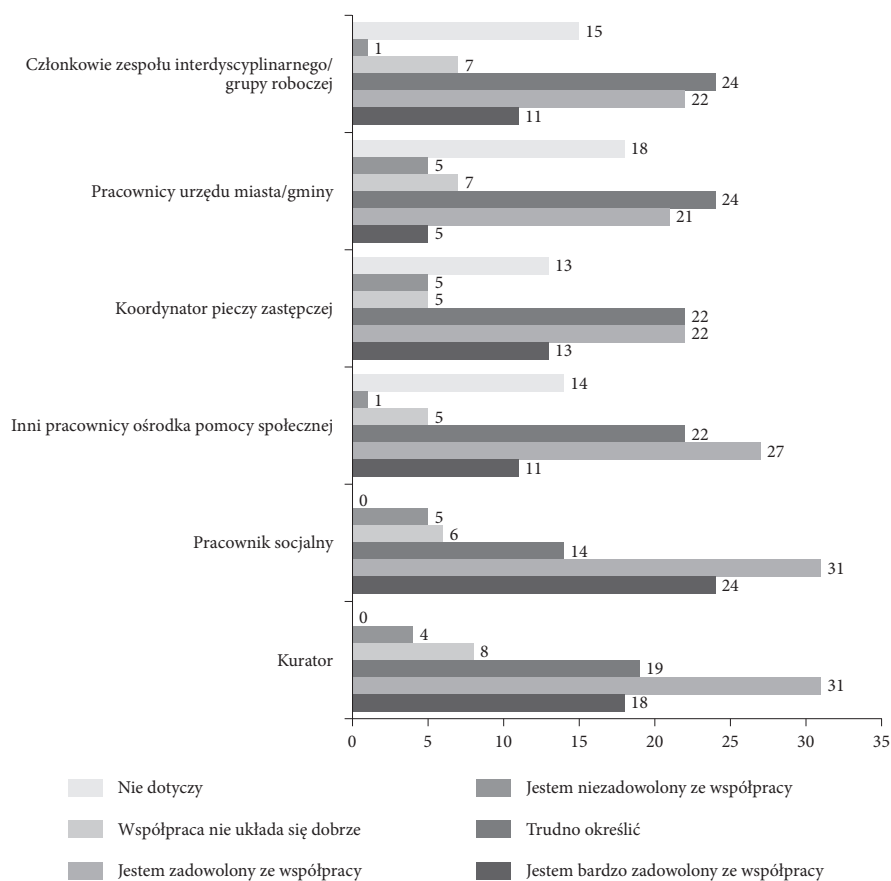
Wykres 2. Działania podejmowane w ramach współpracy z podmiotami

Źródło: opracowanie własne.

Asystenci rodziny ocenili także współpracę z powyższymi podmiotami. Wykres 3 ilustruje poziom zadowolenia asystentów rodziny ze współpracującymi na rzecz rodziny pracownikami jednostek samorządowych oraz sądów.

Z przeprowadzonych badań wynika, że asystenci w większości najlepiej oceniają współpracę z pracownikiem socjalnym, kuratorem sądowym, jednakże około 8-9% badanych uważa, że współpraca z tymi osobami nie układa się dobrze bądź są z niej niezadowoleni. Asystentom rodziny najtrudniej było ocenić współpracę członkami zespołu interdyscyplinarnego/grupy roboczej, a także pracownikami urzędu miasta/gminy, jednak część badanych uważa, że jest zadowolonych lub bardzo zadowolonych ze współpracy z tymi jednostkami – odpowiednio 43,7% oraz 32,5%. Prawie

¹ Opracowanie własne na podstawie odpowiedzi badanych.

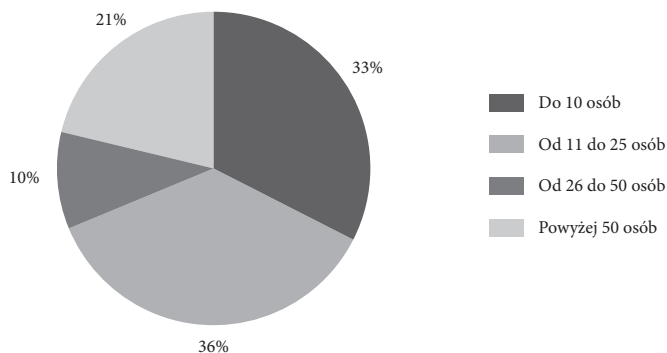

Wykres 3. Współpraca z pracownikami jednostek samorządowych oraz sądów w opinii asystentów rodziny

Źródło: opracowanie własne.

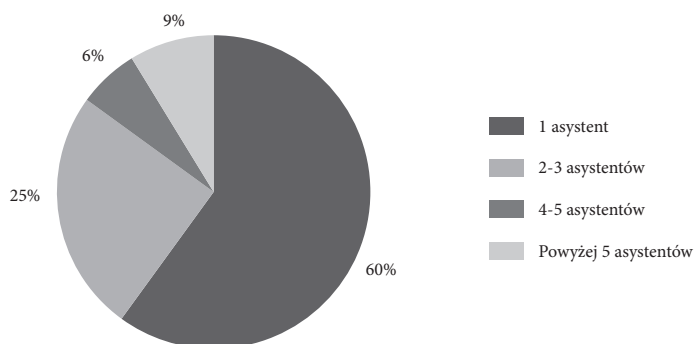
połowa badanych jest zadowolona ze współpracy z koordynatorem pieczy zastępczej – 43%. Dość dobrze wypadają także inni pracownicy ośrodka pomocy społecznej – tu ze wspólnych działań zadowolonych jest 47,5% asystentów rodziny. Na wykresie 4 przedstawiono, jak kształtowała się liczba osób zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej, w których pracują asystenci rodziny.

Z badań wynika, że asystenci rodziny biorący udział w badaniu zatrudniani są często w ośrodkach, w których pracuje maksymalnie do 25 osób. Są to zwykle małe, gminne ośrodki pomocy społecznej. Liczba zatrudnionych asystentów rodziny w ośrodkach została przedstawiona na wykresie 5.

Wykres 4. Liczba osób zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej

Źródło: opracowanie własne.

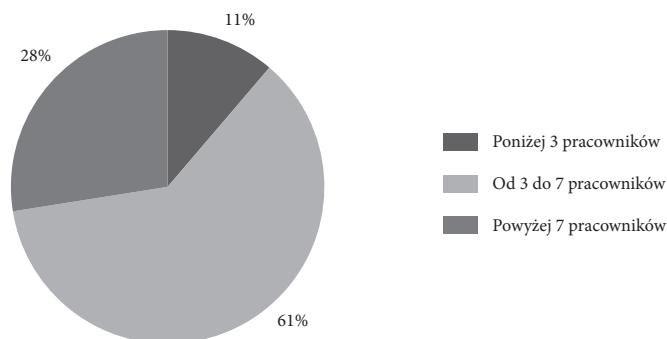

Wykres 5. Liczba asystentów rodziny zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej

Źródło: opracowanie własne.

Ponad połowa badanych przyznaje, że w miejscu ich pracy zatrudniony jest jeden asystent rodziny. Ośrodki, w których zatrudnionych jest dwóch-trzech asystentów, stanowią 25% odpowiedzi, natomiast pozostałe odpowiedzi dotyczą dużych ośrodków, w których liczba asystentów rodziny stanowi ponad cztery osoby zatrudnione na tym stanowisku. Asystenci rodziny przedstawili również, jak wygląda współpraca pomiędzy osobami zatrudnionymi na takim samym stanowisku pracy, w większości oceniając ją pozytywnie. Badani w większości pozytywnie oceniają współpracę z innymi asystentami rodziny (zaledwie trzy osoby uznały, że nie ma takiej współpracy). Zdarza się także, że asystenci napotykają trudności, które rzutują na dobrą relację: „Jesteśmy

w jednym pokoju, stały kontakt i bieżące omawianie spraw – problemem jest wspólny pokój – brak możliwości swobodnej rozmowy z rodziną w MOPS” lub „Średnio; każdy pracuje indywidualnie, nie chcą się dzielić swoim doświadczeniem i wiedzą, jest rywalizacja, nierozwiązane osobiste animozje sprzed kilku lat rzutują na konflikt w grupie”. Najczęściej asystenci odpowiadali jednak, że mogą liczyć na wsparcie drugiej osoby, wspólnie poszukiwać rozwiązań, wymieniać się doświadczeniami i spostrzeżeniami: „Bezproblemowo, często wymieniamy spostrzeżenia i chętnie dzielimy się sukcesami, jak również porażkami, co pomaga wypracować prawidłową bazę do kolejnych działań”; „Bardzo dobrze. Wzajemny szacunek, wsparcie kadry zatrudnionej w OPS, nie tylko pracowników socjalnych. Wspólne działania dla dobra dzieci i rodzin”. Kontakt z innymi asystentami oceniany jest dobrze, asystenci tworzą wzajemny zespół pomocowy i mogą na siebie wzajemnie liczyć.

Wykres 6. Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w ośrodku pomocy społecznej

Źródło: opracowanie własne.

Ponad połowa badanych deklaruje, że w ośrodku, w którym są zatrudnieni, pracuje od trzech do siedmiu pracowników socjalnych. Najmniej osób podaje, że w jego miejscu pracy zatrudnionych jest poniżej trzech pracowników socjalnych.

Podobnie jak w przypadku współpracy z asystentami rodziny, badani ocenili także jakość wspólnych działań z pracownikami socjalnymi. Duża część asystentów rodziny pozytywnie ocenia współpracę z pracownikiem socjalnym. Niektórzy uważają, że układa się ona różnie lub też negatywnie odnoszą się do wsparcia pracowników. Poniżej zaprezentowane zostały pozytywne i negatywne elementy współpracy z pracownikami socjalnymi.

Tabela 1. Pozytywne i negatywne elementy współpracy z pracownikiem socjalnym

Pozytywne elementy współpracy	Negatywne elementy współpracy
Poczucie wsparcia i pomocy ze strony pracownika socjalnego	Poczucie wyższości pracownika socjalnego nad asystentem rodziny, zlecanie zadań, wydawanie poleceń, poczucie chęci kontrolowania działań asystenta rodziny
Wspólne ustalanie działań, tworzenie planu pracy z rodziną	Przerzucanie większości zadań na asystenta rodziny, w tym także pracy socjalnej
Konsultacje, rozmowy dotyczące sytuacji rodziny, dobry przepływ informacji, regularny kontakt	Nieprawidłowy przepływ informacji – oczekiwanie tych informacji od asystenta rodziny przy niewielkim udziale pracownika socjalnego; brak wystarczających informacji odnośnie do przyznanej rodzinom pomocy finansowej
Wymiana doświadczeń, spostrzeżeń, różne punkty widzenia na sytuację	Różnice w podejściu do sytuacji rodziny oraz do powierzonych zadań, oczekiwanie kontrolnego systemu pracy asystenta
Przyjazne nastawienie i atmosfera	Oczekiwanie samodzielnego rozwiązywania problemów rodziny przez asystenta, brak zaangażowania
Wspólne wejścia w środowisko rodzin	Brak lub niewystarczające kontakty z rodzinami, zbyt rzadkie wizyty w środowisku rodzinnym, przekazywanie dokumentacji przez asystenta rodziny
Podział obowiązków w ośrodku pomocy	Słaba pomoc rodzinie bądź skupienie się na pomocy finansowej

Źródło: opracowanie własne.

Dla asystentów rodziny pracownicy socjalni są pierwszymi współpracownikami w trosce o dobro rodziny: „Pracownik socjalny to podstawowa osoba, z którą ściśle współpracuję i informuję o potrzebach rodziny. Jako pierwsza proponuje rodzinie asystenturę, a następnie wspólnie konsultujemy sytuację rodzinną i wdrażamy plan pracy. Jest osobą kontrolującą poczynania rodziny oraz interweniuje w trudnych sytuacjach. Podsumowując, pracownik socjalny «jest w symbiozie» z asystentem rodziny, wspiera asystenturę”. Nie zawsze jednak asystenci wypowiadają się w taki sposób o współpracy z pracownikiem socjalnym i zdarzają się głosy, że: „Szkoda się w ogóle wypowiadać na ten temat... Brak współpracy! Po wprowadzeniu asystenta w środowisko rodziny pracownicy socjalni przestają się interesować rodzinami” lub: „Współpraca z ps (przyp. – pracownik socjalny) obecnie jest ok. Czasem bywały sytuacje, że ps czuł się jak kierownik i miał ochotę mówić kiedy i o której godzinie wchodzić w teren, po to tylko żeby «złapać rodzinę na picu» i odebrać dziecko przez policję, ale aktualnie ps są świadomi że nie jesteśmy kuratorami i nie my jesteśmy od kontroli i łapania”. Asystenci rodziny ocenili także atmosferę, jaka panuje w miejscu zatrudnienia.

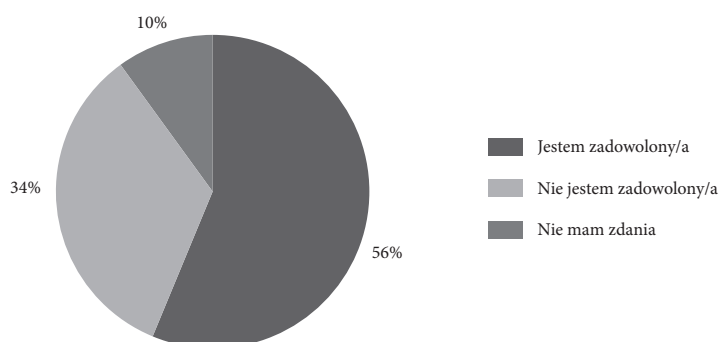
Ponad połowa asystentów rodziny (56%) jest zadowolona z atmosfery, jaka panuje w ośrodku pomocy społecznej. Część asystentów (10%) nie ma zdania w tym

zakresie, a 34% badanych osób przyznaje, że nie podoba im się atmosfera w miejscu zatrudnienia.

Kolejną grupą osób współpracujących z asystentami rodziny są pracownicy jednostek oświatowych. Badani zostali zapytani, czy mają pod opieką rodziny, których dzieci uczęszczają do szkół/przedszkoli/korzystają z internatu. Wyniki przedstawiono na wykresie 8.

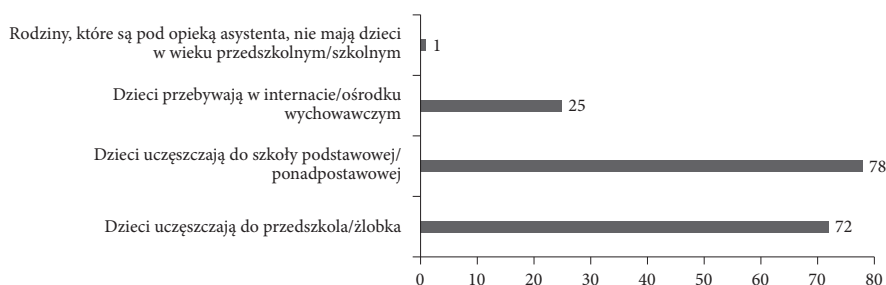
Asystenci rodziny w różny sposób odnoszą się do współpracy z pracownikami jednostek oświatowych. Część badanych uważa, że współpraca przebiega pomyślnie i mogą liczyć na wsparcie ze strony pedagogów i nauczycieli, inni zaś przyznają, że często brak jest tej współpracy lub też jest ona znikoma. Z ich wypowiedzi można wyodrębnić następujące elementy tej współpracy:

- nie zawsze zadowalająca wymiana informacji (kontakt telefoniczny, osobisty, za pomocą oficjalnych pism) dotyczących sytuacji szkolnej dziecka, zachowania, frekwencji oraz kontaktów z rodzicami;

Wykres 7. Atmosfera panująca w miejscu zatrudnienia asystenta rodziny

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 8. Uczęszczanie dzieci rodzin objętych asystenturą do placówek edukacyjnych

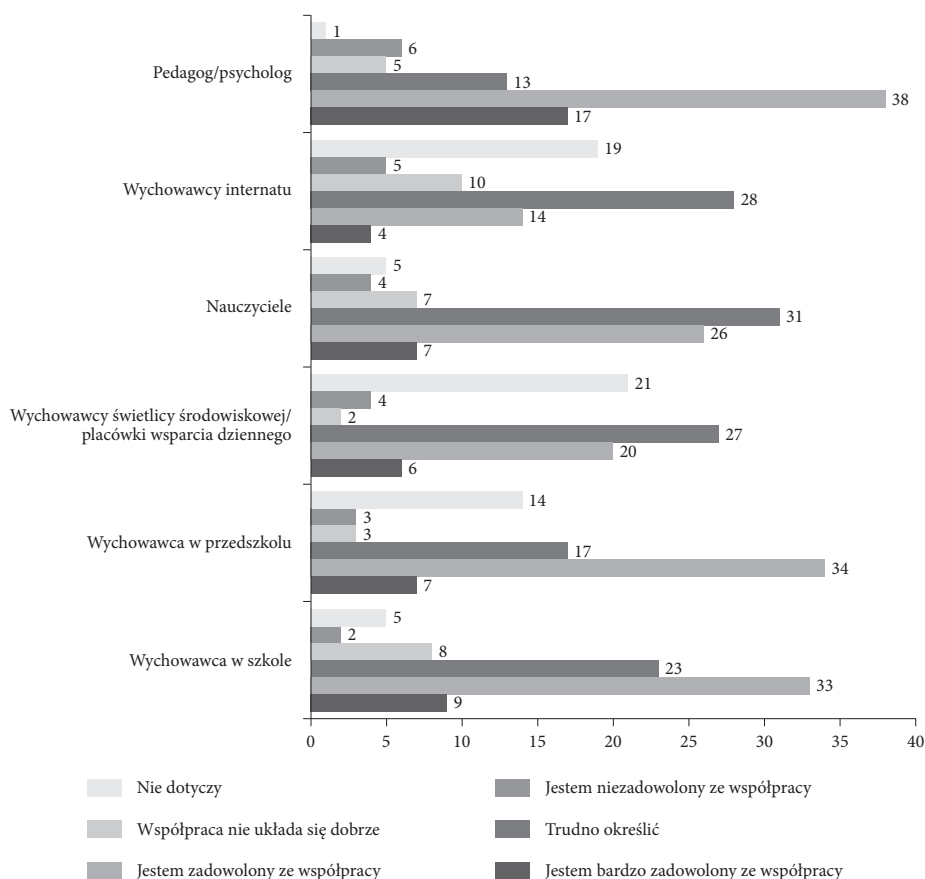
Źródło: opracowanie własne.

- najczęściej dobry kontakt z pedagogiem, częściowo dobre kontakty z wychowawcami: często kontakt jest inicjowany przez asystenta rodziny lub pracownika szkoły/przedszkola już w fazie sytuacji kryzysowej; słaby kontakt z nauczycielami – zdarza się, że kontakt jest systematyczny i poszukuje się wspólnie rozwiązań dotyczących sytuacji dziecka;
- niezrozumiała rola asystenta rodziny rzutuje na oczekiwania wobec tych osób – zdarza się, że pedagodzy (ogólnie o nauczycielach) oczekują szybkiej reakcji i załagodzenia sytuacji, rozwiązania problemu przy niskim udziale własnym; czasem sprowadzają funkcję asystenta rodziny do roli korepetytora lub łącznika między szkołą a rodziną.

W wypowiedziach asystentów rodzin pojawiają się sygnały, że współpraca pomiędzy nimi a wychowawcami i nauczycielami mogłaby być lepsza, dzięki czemu zapewne można byłoby oczekiwać efektywniejszej pracy z rodziną: „Współpraca z pracownikami oświaty jest dobra, jednak często zatrzymuje się na szczeblu edukacyjnym – nie zawsze jest dokonywana głębsza, całościowa analiza sytuacji ucznia, tzn. jeśli dziecko źle się zachowuje, nie zawsze szuka się przyczyny a «leczy się objawy». Często nauczyciele i pedagodzy nie są przygotowani do pracy z uczniem trudnym lub o specjalnych potrzebach. Nie zawsze są realizowane zalecenia poradni psychologiczno-pedagogicznej w opiniach i orzeczeniach. Mało pracowników oświaty jest szczerze zaangażowanych w rozwój i poprawę sytuacji swoich uczniów. Jeśli chodzi o kontakt z placówkami jest on dobry. Pracownicy oświaty mają wiedzę o swoich uczniach. Można też liczyć na współpracę” lub „Wymiana informacji o ocenach, nieobecnościach, zachowaniu, opłatach, zainteresowaniu rodziców dzieckiem, ich pomocy w lekcjach, ewentualnych brakach przyborów czy odpowiedniej odzieży, sukcesach, aktywności sportowej, mocnych stronach. Dzięki tej wiedzy mogę pomóc dziecku w lekcjach, dopilnować, aby rodzice zakupili przybory, strój na wf i opłacili konieczne składki. Wiedząc z czego jest dziecko dobre, łatwiej jest mi je motywować do działania, odkrywania pasji”.

Wykres 9 przedstawia, jak wypada ta współpraca w opinii asystentów rodziny i wskazuje, że w opinii asystentów współpraca z pedagogiem (68,5%) oraz z wychowawcami w szkole (52,5%) i w przedszkolu (51,2%) wypada najlepiej. Badani wskazali również, że współpraca z wychowawcami internatu/ośrodków wychowawczych jest niezadowalająca (18,75%), a 35% wykazuje, iż jest ona trudna do określenia. W przypadku nauczycieli współpraca w znacznym stopniu jest nieokreślona (38,7%). Zadowolonych i bardzo zadowolonych z niej jest 42,5% asystentów rodziny.

Współpraca asystentów rodzin wraz z pracownikami domów dziecka/ośrodków adopcyjnych oraz z rodzinami zastępczymi wygląda bardzo podobnie – odpowiednio po 30% badanych jest zadowolonych i bardzo zadowolonych ze współpracy z tymi podmiotami, a 8% uważa, że ta współpraca nie układa się dobrze lub jest z niej bardzo

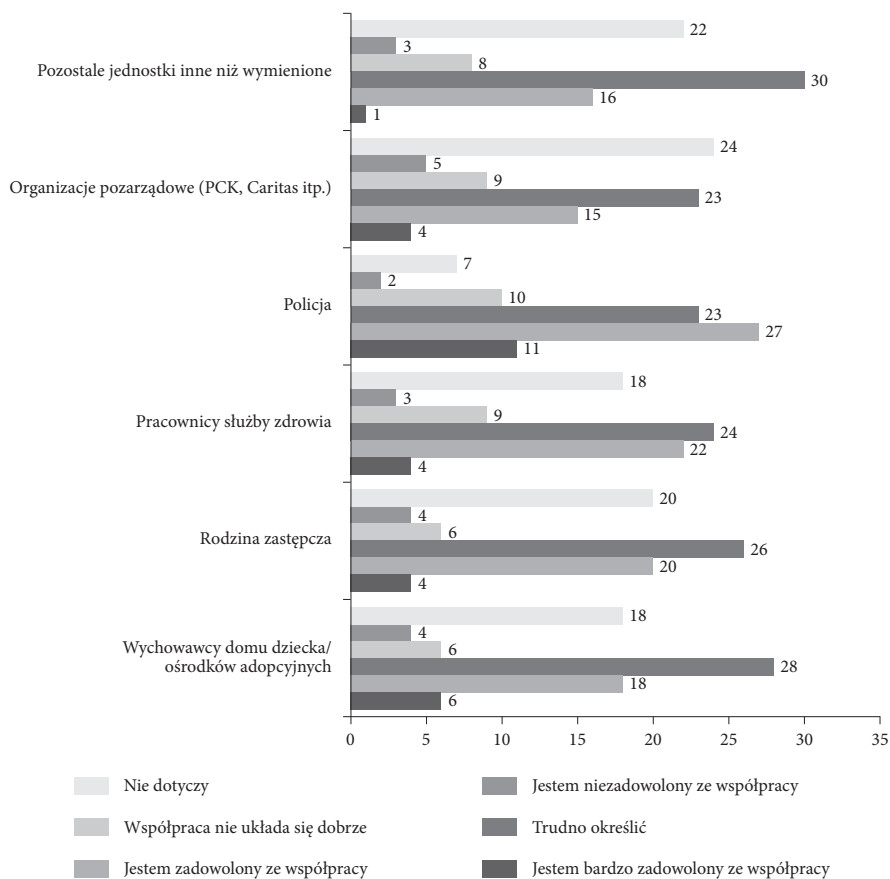

Wykres 9. Współpraca z pracownikami jednostek oświatowych i wychowawczych w opinii asystentów rodziny

Źródło: opracowanie własne.

niezadowolonych. W przypadku pracowników służby zdrowia wspólne działania asystenci rodziny oceniają co najmniej zadowolająco (32,5%), a 15% osób nie jest z nich zadowolonych. Dość dobrze wygląda współpraca z policją – prawie połowa badanych (47,5%) uznaje, że jest zadowolonych lub bardzo zadowolonych, choć 15% nie ocenia jej dobrze. Część asystentów rodziny (30%) wskazuje, że nie prowadzi żadnych wspólnych działań z organizacjami pozarządowymi, dla 28,75% współpraca jest trudna do określenia, natomiast zadowolenie wykazuje 23,75% badanych.

Asystenci rodziny często prowadzą pracę z rodzinami, w których występuje ograniczenie władzy rodzicielskiej.

Wykres 10. Współpraca asystentów rodziny z pozostałymi jednostkami działającymi na rzecz rodzin

Źródło: opracowanie własne.

Wśród badanych asystentów rodziny zaledwie 3% deklaruje brak ograniczenia władzy rodzicielskiej w rodzinach, z którymi pracują. Najczęściej występującą sytuacją jest objęcie rodziny nadzorem kuratora. Aby rodzice odzyskali pełnię władzy rodzicielskiej, w opinii badanych potrzebny jest szereg działań: „Praca z rodzicami skupia się na działaniach, które przyczyniłyby się do zmiany w środowisku domowym, aby dzieci wróciły do rodziców. Współpraca z różnymi instytucjami w tym wypadku głównie polega na wymianie informacji np. o tym, jak wyglądają spotkania dzieci z rodzicami, o przebiegu urlopowania dzieci w domach, o tym, jak po takim pobycie dzieci się zachowują, czy nie ma niepokojących sygnałów. Wspólnie wyciągamy wnioski z tych obserwacji,

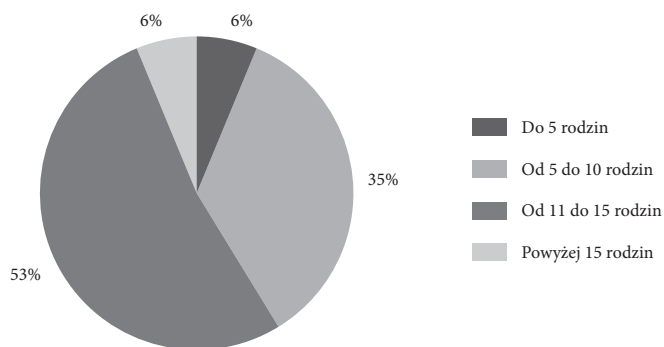
Wykres 11. Występowanie ograniczenia władzy rodzicielskiej w rodzinach będących pod opieką asystenta rodziny

Źródło: opracowanie własne.

aby móc lepiej doradzać rodzinom, co jeszcze należy zmienić w ich funkcjonowaniu”. Asystenci rodziny przyznają, że jest to sytuacja trudna dla rodziny, ponieważ często początkowo widać w nich chęć do działań, jednak z czasem ulega ona pogorszeniu: „Współpraca pozorowana przez rodzinę. Mimo «zabrania» dzieci, niechętnie podejmuje dążenia/działania zmierzające do ich odzyskania” lub „Rodzina współpracuje, ale nie ze względu na własne potrzeby, jedynie pod przymusem postanowienia sądu zobowiązującego rodziny do współpracy z asystentem rodziny”; a także (o współpracy) „trudniej niż dobrowolna, rodzina czuje się zmuszana do współpracy, jest opór we współpracy i brak zaufania”.

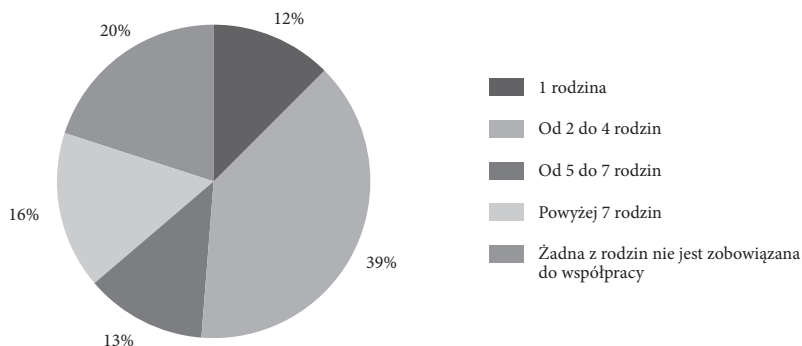
Według asystentów rodziny te wszystkie działania opierają się na poprawie relacji pomiędzy członkami rodzin oraz poprawie sytuacji rodziny w różnych obszarach, najczęściej odnosząc się do przyczyn powstania trudności, przez które nastąpiło ograniczenie władzy rodzicielskiej. Badani często wykazują, że podstawowym elementem działań w przypadku takich rodzin jest współpraca z kuratorem oraz innymi podmiotami, która opiera się w dużej mierze na wymianie informacji o rodzinach; okresowych spotkaniach w instytucjach czy też pisaniu opinii dotyczących postępów i aktualnej sytuacji rodziny. Podobnie jak w przypadku współpracy z pracownikami innych instytucji, tak również w przypadku kuratorów sądowych współpraca ta nie zawsze jest pomyślna. Nie zawsze działania są skierowane na powrót dzieci do domu rodzinnego. Asystenci rodziny spotykają się z niewłaściwym rozumieniem roli asystenta rodziny, oczekiwaniem wobec niego kontrolnej funkcji rodziny oraz przekazywaniem wszelkich informacji przy jednoczesnym braku informacji ze strony kuratorów.

W świetle przepisów prawa, liczba rodzin, którymi opiekuje się asystent rodziny, nie powinna przekroczyć 15. Asystenci biorący udział w badaniu w większości deklarują, że pracują z 11-15 rodzinami. Najmniej przyznaje, że liczba rodzin przekracza 15 lub też jest mniejsza niż 5.

Wykres 12. Liczba rodzin współpracujących z asystentem rodziny

Źródło: opracowanie własne.

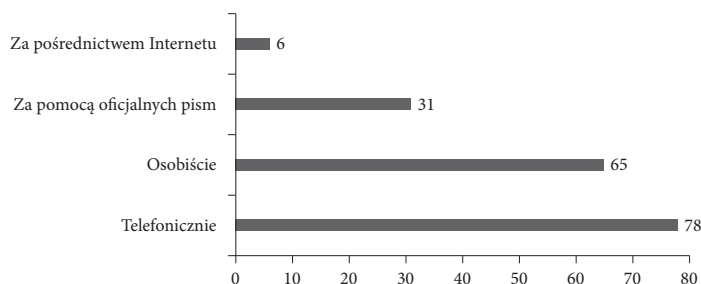
Wykres 13. Liczba rodzin zobowiązanych przez sąd do współpracy z asystentem rodziny

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku niektórych rodzin praca z asystentem jest podejmowana poprzez zobowiązanie nadane przez sąd. Asystenci określili więc liczbę rodzin, z którymi pracują na mocy takiego zobowiązania.

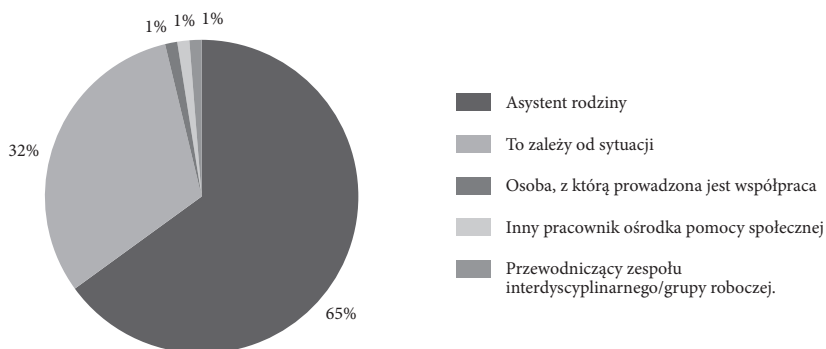
Najwięcej asystentów deklaruje współpracę z przynajmniej dwoma rodzinami zobowiązanymi przez sąd, 20% badanych przyznaje, że żadna z rodzin nie jest do tej pracy zobowiązana, a 16% współpracuje z więcej niż siedmioma rodzinami z takim zobowiązaniem.

Kolejnym badanym zagadnieniem wśród asystentów rodziny była forma kontaktu z innymi podmiotami. Badani wskazywali, że najczęściej kontaktują się ze współpracującymi osobami telefonicznie (97,5%) oraz osobiście (81,3%). Rzadziej kontakt ten sprowadza się do oficjalnych pism (38,8%). Za pośrednictwem internetu komunikuje się 7,5% asystentów rodziny.

Wykres 14. Forma kontaktu asystentów rodzin z innymi podmiotami

Źródło: opracowanie własne.

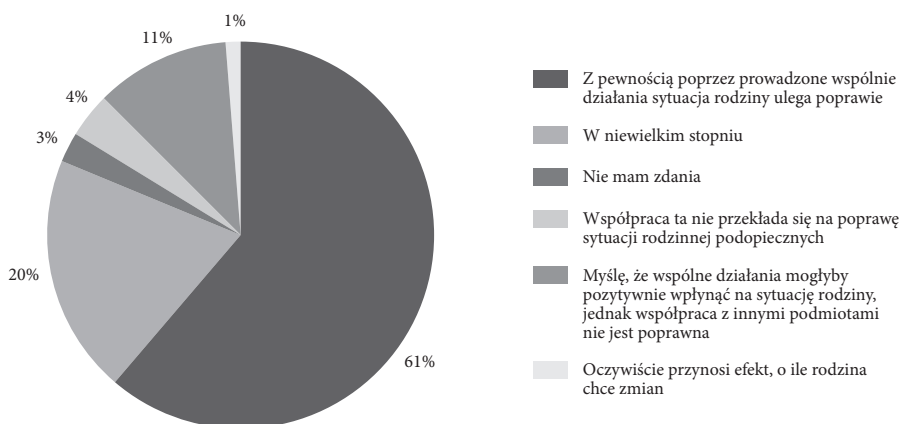
Wykres 15. Inicjator kontaktów we współpracy asystenta rodziny z innymi podmiotami

Źródło: opracowanie własne.

Aż 65% badanych przyznaje, że inicjatorem tych kontaktów jest najczęściej asystent rodziny. Wśród badanych 32% osób podaje, że jest to zależne od sytuacji. Według pozostałych asystentów kontakt inicjują inne osoby, tj. inni pracownicy ośrodka, osoba, z którą prowadzona jest współpraca oraz przewodniczący grupy roboczej czy zespołu interdyscyplinarnego.

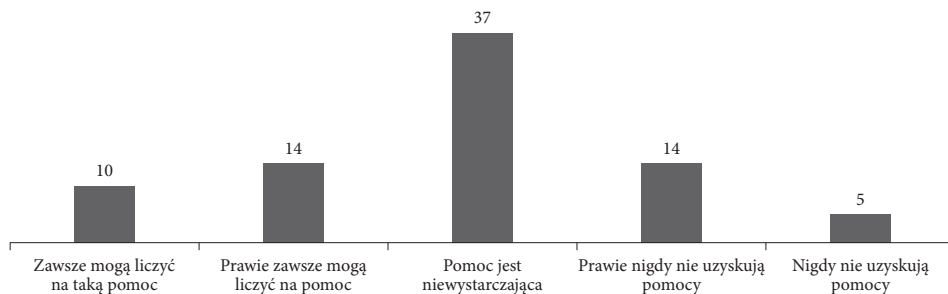
Sytuacja rodziny, z którą pracuje asystent, często jest dość skomplikowana. Zdarza się, że w celu poprawy jej sytuacji z rodziną współpracuje wiele innych osób. Czy wspólnie podejmowane działania będą miały lepszy efekt i czy rodzina może liczyć na pomoc innych osób? Jak to wygląda w opinii asystentów, ukazują wykresy 16 i 17).

Ponad połowa asystentów (61%) przyznaje, że poprzez wspólnie prowadzone działania sytuacja rodziny ulega poprawie. Z kolei 20% osób uważa, że ta sytuacja poprawia się, jednak w niewielkim stopniu. Część badanych (11%) jest zdania, że sytuacja rodziny mogłaby być lepsza, jednak współpraca z innymi podmiotami nie jest poprawna. Niektórzy uważają, że współpraca nie przekłada się na poprawę sytuacji rodziny.

Wykres 16. Wpływ współpracy z innymi jednostkami na poprawę sytuacji rodziny

Źródło: pracowanie własne.

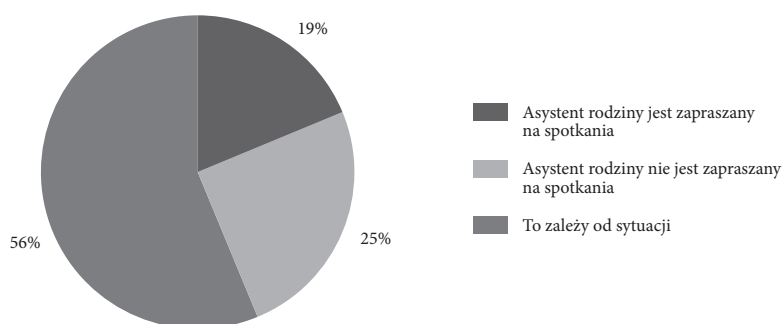

Wykres 17. Wsparcie ze strony innych osób na rzecz rodzin będących pod opieką asystenta rodziny

Źródło: opracowanie własne.

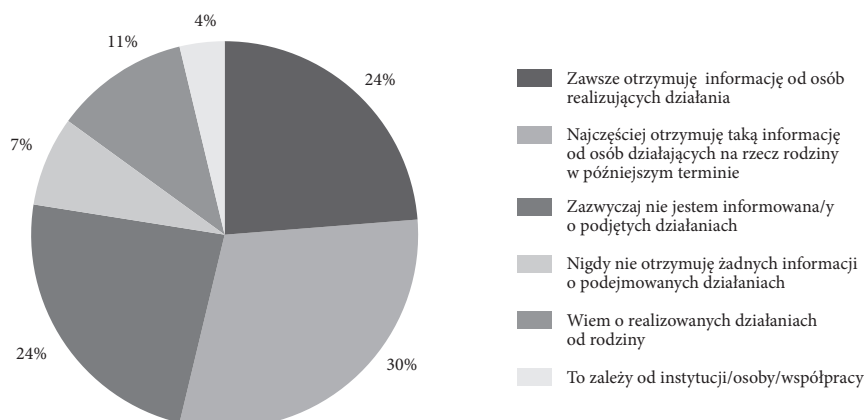
Asystenci rodziny ocenili także, w jakim stopniu rodziny, z którymi prowadzą pracę, mogą liczyć na pomoc innych osób współpracujących. Tylko 12,5% osób wskazuje, że rodziny zawsze mogą liczyć na taką pomoc, a prawie połowa badanych uważa, że ta pomoc jest niewystarczająca – ocenia taką pomoc jako średnią aż 46,3% osób. Asystenci rodziny podają także, że w ich opinii rodziny nigdy (6,3%) lub prawie nigdy (17,5%) nie mogą liczyć na pomoc innych podmiotów.

Jako jedno z wielu działań wykonywanych przez pracowników ośrodka pomocy społecznej, w tym także asystentów rodziny, jest udział w różnego rodzaju posiedzeniach, spotkaniach zespołów. Z przedstawionych badań wynika, że otrzymanie zaproszenia przez asystenta na posiedzenie zespołu innej instytucji działającej na rzecz ro-

Wykres 18. Udział asystenta rodziny w spotkaniach zespołów innych jednostek

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 19. Przekazywanie informacji o podejmowanych działaniach

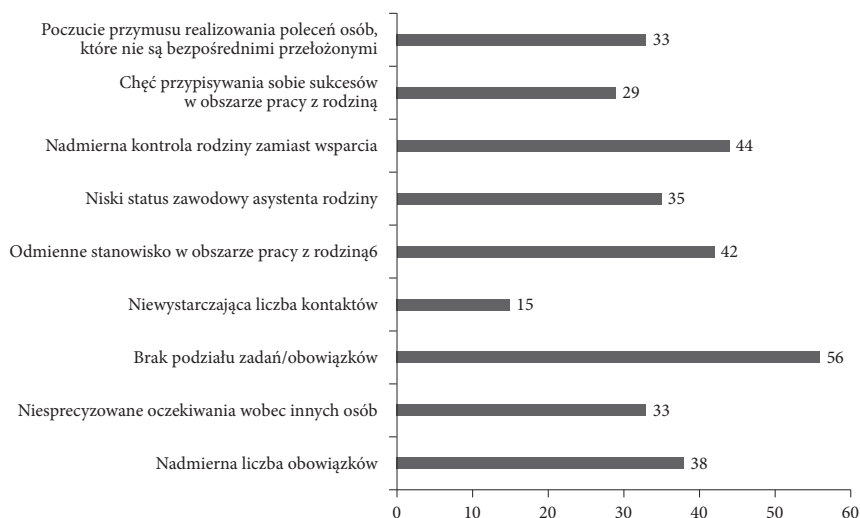
Źródło: opracowanie własne.

dziny jest często zależne od sytuacji – 56%. Tylko 19% badanych deklaruje, że bierze udział w takich posiedzeniach.

Według asystentów rodziny kluczowym elementem współpracy jest wymiana informacji. Nie zawsze jednak asystenci otrzymują informację o działaniach podejmowanych na rzecz rodziny, co obrazuje wykres 18.

Kolejnym zagadnieniem nawiązującym do współpracy asystenta rodziny z innymi jednostkami były trudności, z jakimi w tej współpracy spotkali się badani. Do głównych zaliczone zostały: brak podziału obowiązków (70%), nadmierna kontrola rodziny zamiast wsparcia (55%), a także odmienne stanowisko w obszarze pracy z rodziną (52,5%).

Najrzadziej (18,8%) asystenci zwracali uwagę na niewystarczającą liczbę kontaktów.

Wykres 20. Trudności we współpracy z innymi jednostkami na rzecz rodziny

Źródło: opracowanie własne.

Do mocnych stron współpracy asystenci zaliczyli:

- wymianę informacji,
- kompleksową pomoc rodzinie,
- spojrzenie na problem rodziny z szerszej perspektywy,
- zaufanie,
- możliwość pomocy rodzinie,
- wymianę doświadczeń, spostrzeżeń, nabywanie nowych doświadczeń,
- wspólny cel,
- wzajemne wsparcie,
- chęć zmiany sytuacji dziecka w rodzinie,
- lepszą współpracę ze strony rodziny,
- podział zadań, obowiązków,
- poprawę sytuacji rodziny,
- większą skuteczność wsparcia z widocznymi efektami,
- dobry kontakt z instytucjami działającymi na rzecz rodziny,
- szybką reakcję, koordynację działań,
- zaangażowanie,
- empatię,
- elastyczność,
- możliwość kontaktu osobistego lub telefonicznego,
- otwartość niektórych jednostek na zapytania i prośby,

- świadomość problemu,
- szczerłość,
- wspólne częściowe działania².

Z niektórych wypowiedzi wynika, iż jest duże wsparcie ze strony innych osób: „Sama współpraca jest mocną stroną. Współpraca pomaga nam osiągnąć cel. Osiągnięcie celu może być mocną stroną współpracy”; „Współpraca z pracownikami socjalnymi OPS jest mocną stroną, można na siebie liczyć, wspierać się w działaniach”. Część asystentów rodziny (około 10%) uznało, że nie widzi lub nie ma żadnych mocnych stron współpracy. Badani poproszeni zostali również o wskazanie działań, które mogłyby sprawić, że współpraca na rzecz rodzin będzie układała się lepiej. Działania te zostały przedstawione w tabeli 2.

Tabela 2. Propozycje działań poprawiających współpracę na rzecz rodzin

Działania, które poprawiłyby współpracę na rzecz rodzin	Liczba odpowiedzi
Regularne spotkania osób pracujących z rodziną	16
Lepsza komunikacja i przepływ informacji	10
Jasny podział obowiązków, określenie roli asystenta	21
Ustalenie celów, działań	10
Tworzenie zespołów specjalistów	5
Większe zaangażowanie osób pracujących z rodziną	6
Wykazywanie chęci współpracy	4
Skupienie się na działaniach pomocowych, a nie kontrolnych	4
Wysłuchanie asystenta, nienarzucanie swojego zdania	2
Wzrost prestiżu zawodu asystenta rodziny/oficjalne szkolenia odnośnie do roli asystenta rodziny dla służb	3
Wzrost poczucia zrozumienia dla sytuacji rodziny	2
Uregulowanie prawne zobowiązujące inne podmioty do współpracy, tworzenie procedur dotyczących zespołów multidyscyplinarnych	5
Bezpośrednie kontakty z instytucjami, bez oficjalnych pism w sytuacjach pilnych	2
Większy dostęp do specjalistów w różnych dziedzinach lub wprowadzenie programu wspierającego rodziny	2

Źródło: opracowanie własne.

Wnioski i rekomendacje

Powyższe wyniki badań wykazują konieczność wprowadzenia pewnych zmian we współpracy na rzecz rodzin.

Przede wszystkim istotne jest wskazanie innym podmiotom i instytucjom roli asystenta rodziny w taki sposób, aby zakres jego obowiązków/kompetencji nie budził

² Opracowanie własne na podstawie pisemnych wypowiedzi asystentów rodziny.

żadnych wątpliwości, szczególnie w kontekście prawidłowo funkcjonującej współpracy. Można w tym celu wprowadzić szkolenia, prezentację czy też opracować kampanię społeczną. Należy położyć nacisk na motywujące i wspierające działania asystenta, a także wskazać pracowników odpowiedzialnych za funkcje kontrolne. Warto także zadbać o właściwy tor relacji w najbliższych strefach współpracy – sprawiedliwy podział obowiązków, dyspozycyjność i otwartość w kontaktach, a przede wszystkim właściwy przepływ informacji. Nieocenione byłoby tu prawidłowe funkcjonowanie zespołów multidyscyplinarnych, co nie tylko przełożyłoby się na współpracę z podmiotami (każdy z przedstawicieli instytucji znałby zadania asystenta oraz brał czynny udział w działaniach na rzecz rodziny), ale także w obszarze pracy z rodziną (większe zaangażowanie służb, podział obowiązków i poczucie wsparcia wielostronnego). Spotkania takiego zespołu powinny odbywać się nie rzadziej niż co trzy miesiące, aby w pełni kontrolować realizację ustalonych działań. Warto pamiętać również o regularnych spotkaniach rodzin i osób współpracujących – nic nie stoi na przeszkodzie, aby pracownik socjalny udał się do rodziny, która nie otrzymuje pomocy finansowej – to dla rodzin sygnał, że są jeszcze inne osoby pomocowe, na których wsparcie można liczyć i które też pełnią pewnego rodzaju kontrolę nad właściwym wypełnianiem funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Podobnie w przypadku kuratora: nie należy odnosić się tylko do realizowania działań sprawozdawczych.

Prezentowane wyniki badań wskazują również na pewne niedoskonałości w zakresie współpracy z pracownikami oświaty. Oczekuje się większego zaangażowania w pomoc dziecku z rodziny objętej asystenturą. Kontakty z wychowawcami, pedagogami i nauczycielami nie powinny być ograniczone wyłącznie do pilnych interwencji i warto, aby odznaczały się regularnością. Tu też – jak wcześniej wskazano – istotne jest ukazanie zadań asystenta rodziny w sposób, który odpowiednio zbuduje pewne oczekiwania wobec osób pełniących tę funkcję i nie będzie sprowadzać jej do działań kontrolnych czy interwencyjnych.

Zakończenie

Wszystkie osoby współpracujące na rzecz rodziny niewątpliwie powinny orientować się w jej aktualnej sytuacji, bo tylko wówczas wachlarz działań skierowanych na pomoc rodzinie oparty będzie na rzeczywistych potrzebach. Natomiast skuteczny podział obowiązków może być filarem efektywnej współpracy osób działających na rzecz rodziny, o ile oczywiście zakładać będzie równe traktowanie i wzajemne słuchanie swoich racji, zamiast ograniczania się do sporadycznych kontaktów w celu uzyskania niezbędnych informacji. Wspólne działania i szukanie rozwiązań odpowiednich dla rodziny nie jest łatwe – wymaga dużo zrozumienia, empatii, doświadczenia, a także umiejętności pracy w zespole.

Bibliografia

- Czechowska-Bieluga M. (2020), *Pracownik socjalny i asystent rodziny w systemie wspierania rodziny*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J. Paedagogia-Psychologia”, nr 33(1), s. 73-82.
- Chrząszcz K. (2014), *Asystent rodziny jako jedna z form wsparcia*, „Problemy Edukacji, Rehabilitacji i Socjalizacji Osób Niepełnosprawnych”, nr 18/1, s. 45-55.
- Kotlarska-Michalska A. (2011), *Praca socjalna w rodzinie, z rodziną i dla rodziny w perspektywie ról zawodowych pracownika socjalnego i asystenta rodziny*, [w:] *Asystent rodzinny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki i pomocy do wsparcia*, red. A. Żukiewicz, Kraków.
- Kowalczyk B. (2011), *Obszary współpracy asystenta rodziny i pracownika socjalnego*, [w:] *Asystent rodzinny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki i pomocy do wsparcia*, red. A. Żukiewicz, Kraków.
- Krasiejko I. (2013), *Zawód asystenta rodziny w procesie profesjonalizacji. Wstęp do teorii i praktyki nowej profesji społecznej*, Toruń.
- Krasiejko I. (2015), *Rola i zadania asystentów rodziny oraz postulaty zmian w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, Częstochowa.
- Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 z późniejszymi zmianami, Dz. U. z 2019 r., poz.1111.

Współpraca na rzecz rodziny z perspektywy asystentów rodzin

Streszczenie: Współpraca jest nieodzownym elementem występującym w obszarze pracy zawodowej. W przypadku asystenta rodziny współpraca w dużej mierze powiązana jest z działaniami podejmowanymi z rodzinami, które są objęte asystenturą – asystent bowiem od samego początku podejmuje współpracę z rodziną i od tego, jak ta współpraca będzie przebiegać, zależy mnóstwo czynników, a najważniejszą tego oceną będzie realizacja założonych celów. Aby jednak efekty te osiągnąć, należy podejmować różne działania na rzecz rodziny także z innymi podmiotami, rodziny bowiem te potrzebują wsparcia w wielu obszarach życia codziennego. Celem artykułu jest właśnie ukazanie tejże współpracy z innymi podmiotami w opinii asystentów rodzin. Asystenci rodziny wskazali także mocne i słabe strony współpracy z różnymi jednostkami, a także obszary, które wymagałyby poprawy, czy też gotowe rozwiązania związane z poprawą koordynacji działań na rzecz rodziny. Prezentowany artykuł zawiera jedynie opinie asystentów rodziny, jednak dla pełnego zobrazowania jakości współpracy na rzecz rodzin, warto byłoby także dokonać analizy, odnosząc się do opinii innych podmiotów, m.in. kuratorów, pracowników socjalnych czy też pracowników oświaty.

Słowa kluczowe: asystent rodziny, współpraca, asystentura

Cooperation for the family from the perspective of family assistants

Summary: The aim of the article is to show cooperation with other entities in the opinion of family assistants. Family assistants also indicated the strengths and weaknesses of collaborations with various units as well as areas that would require improvement or ready solutions related to improving the collaboration of activities for the family. The presented article contains only the opinions of family assistants, but to fully illustrate the quality of cooperation for families, it would also be worth analyzing the opinions of other entities, including probation officers, social workers or education workers.

Keywords: family assistant, assistantship, cooperation